

Αστικές Αναπλάσεις & Βιώσιμη Ανάπτυξη **Επικέντρων Πολιτισμού και Δημιουργικότητας**

Άσπα Γοσποδίνη

Αρχιτέκτων ΑΠΘ, MSc, PhD, University College London

Καθηγήτρια Πολεοδομίας και Αστικού Σχεδιασμού

Διευθύντρια του Μεταπτυχιακού 'Αστικές Αναπλάσεις, Αστική Ανάπτυξη & Αγορά Ακινήτων'

Διευθύντρια του Εργαστηρίου Μορφολογίας & Σχεδιασμού του Αστικού Χώρου

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφ. Ανάπτυξης,

Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.

Μεταβιομηχανική εποχή & Οικονομίες του Πολιτισμού & δημιουργικών δραστηριοτήτων.

Εισαγωγή

Από τη δεκαετία του '90, οι Ευρωπαϊκές πόλεις γνώρισαν έναν επιταχυνόμενο ρυθμό ανάπτυξης πολιτιστικών και δημιουργικών οικονομικών δραστηριοτήτων. Ο πολιτισμός και οι δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου θεωρούνται μαγικά υποκατάστατα όλων των χαμένων εργοστασίων και βιοτεχνιών αλλά και καταλύτες δημιουργίας νέων αστικών τοπίων μέσω αναπλάσεων αστικών περιοχών που καθιστούν, τις πόλεις

- πιο ελκυστικές για την εγκατάσταση επιχειρήσεων, και την προσέλκυση εξειδικευμένων στελεχών με υψηλά προσόντα (creative middle classes)
- καθώς και την ενίσχυση του αστικού τουρισμού.

Μεταβιομηχανική εποχή & Οικονομίες του Πολιτισμού & δημιουργικών δραστηριοτήτων.

Εισαγωγή

Η άνοδος των πολιτιστικών και δημιουργικών δραστηριοτήτων, και των δραστηριοτήτων αναψυχής τις τελευταίες δύο-τρεις δεκαετίες συνδέεται στενά με την εμφάνιση νέων τύπων αστικής ανάπτυξης

- εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών περιοχών της πόλης,
- εγκαταλελειμμένων παλαιών λιμενικών εγκαταστάσεων,
- υποβαθμισμένων κεντρικών αστικών περιοχών,

όπου οι πολιτιστικές και δημιουργικές οικονομικές δραστηριότητες καθώς και οι δραστηριότητες αναψυχής συγκεντρώνονται τοπικά σε μια περιοχή, δημιουργώντας clusters και sub-clusters ομοειδών και συμπληρωματικών οικονομικών δραστηριοτήτων, τα οποία αποτελούν τα νέα οικονομικά επίκεντρα των μεταβιομηχανικών πόλεων.

Ο βαθμός βιωσιμότητας των νέων επικέντρων πολιτισμού & δημιουργικών δραστηριοτήτων

Μετά από δύο περίπου δεκαετίες εφαρμογής τέτοιων αστικών πολιτικών και πρακτικών αστικής ανάπτυξης και αναγέννησης, οι πόλεις με μεταβιομηχανικές οικονομίες παραθέτουν σήμερα

- **πλήθος επιτυχημένων παραδειγμάτων νέων επικέντρων πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών,**
- **αλλά ταυτόχρονα και μεγάλο αριθμό τέτοιων επικέντρων που άνθισαν αρχικά και στη συνέχεια παρήκμασαν.**

Έτσι, **το ζήτημα της βιωσιμότητας** των επικέντρων πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών, γίνεται σήμερα κεντρικό ζήτημα για αρχιτέκτονες, πολεοδόμους και πολιτικούς επιστήμονες.

Ποιοί είναι οι κρίσιμοι παράγοντες που καθορίζουν το βαθμό βιωσιμότητας των επικέντρων πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών;

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:

1. Η μίξη χρήσεων γης

Αντλώντας από την εμπειρία του Λονδίνου, οι Evans & Foord (2009) πιστεύουν ότι μέσα σε ένα επίκεντρο πολιτισμού, **η ποικιλία λειτουργιών και οικονομικών δραστηριοτήτων** αυξάνει το βαθμό βιωσιμότητας σε σχέση με ένα επίκεντρο αμιγώς υψηλού πολιτισμού ("*Museumified quarters*").

Η μίξη χρήσεων γης και ιδιαίτερα, η έντονη παρουσία δημιουργικών οικονομικών δραστηριοτήτων, που σχηματίζουν sub-clusters μέσα στο επίκεντρο πολιτισμού αυξάνει το βαθμό βιωσιμότητάς του.

Παραδείγματα που ενισχύουν το επιχείρημα είναι:

- *Southbank London,*
- *Temple Bar, Dublin*
- *Psiri, Athens*

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:

1. Η μίξη χρήσεων γης

Το παράδειγμα του London SouthBank

Area Map

London South bank

Έκταση: 5 τετραγ. Χιλ.

Ανάπλαση (1990s –σήμερα),

Συμπεριλαμβάνει 3 subclusters

- **Υψηλού Πολιτισμού:** Tate Modern Gallery, National Film Theatre, Old Vic Theatre, Royal Festival Hall, Southbank Centre, IWM (Imperial War Museums), IMAX cinema complex run by British Film Institute,
- **Δημοφιλούς ψυχαγωγίας :** SEA LIFE London Aquarium, London Eye, Florence Nightingale Museum, Gabriel's Wharf with trendy shops and restaurants, , etc.

Και επίσης,

- **Δημιουργικών οικονομικών δραστηριοτήτων:** Oxo Tower Wharf with leading design studios and avant-garde galleries of crafts, major international Publishing companies (e.g Francis & Taylor), School of Arts and Creative Industries, BFI (British Film and television Industry), etc.

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:

1. Η μίξη χρήσεων γης

Το παράδειγμα του London SouthBank

Tate Modern Gallery,
a former Bankside electricity Power
Station built in 1947

The extension of Tate Modern building designed by
Herzog & de Meuron architects, awarded the New
London Architecture Award (2011)

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:

1. Η μίξη χρήσεων γης

Το παράδειγμα του London SouthBank

BFI - British Film and television Industry

A renewal project: The building has been originally constructed in the end of the 19th century as a electricity power station.

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:

1. Η μίξη χρήσεων γης

Το παράδειγμα του London SouthBank

In front of London City Hall.

London Southbank promenade.

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:

1. Η μίξη χρήσεων γης

Το παράδειγμα του Temple Bar, Δουβλίνο

TEMPLE BAR, είναι μια περιοχή που αναπτύχθηκε το 19^ο αιώνα ως περιοχή δίπλα στο λιμάνι με αποθήκες, ναυπηγεία και τελωνεία. Μετά από μεγάλη περίοδο παρακμής στα μέσα του 2^{ου} αιώνα, έχει αναπλασθεί ως **επίκεντρο πολιτισμού, δημοφιλούς ψυχαγωγίας και δημιουργικών οικονομικών δραστηριοτήτων που περιλαμβάνει 2 subclusters**

Δραστηριότητες υψηλού πολιτισμού και ψυχαγωγίας:

- the Irish Photography Centre,
- the National Photographic Archives and the Gallery of Photography,
- the Ark Children's Cultural Centre,
- the Irish Film Institute, incorporating the Irish Film Archive,
- the Temple Bar Music Centre,
- the Arthouse Multimedia Centre,
- Temple Bar Gallery and Studio,
- the Project Arts Centre,
- the Gaiety School of Acting,
- IBAT College Dublin, as well as

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:

1. Η μίξη χρήσεων γης

Το παράδειγμα του Temple Bar, Δοβλίνο

Και επιχειρήσεις δημιουργικών δραστηριοτήτων :

Μικρές boutiques ρούχων,
Vintage καταστήματα ρούχων,
tattoo studios,
Καταστήματα δίσκων μουσικής,
χειροποίητα κοσμήματα,
Χειροποίητα μικροέπιπλα,

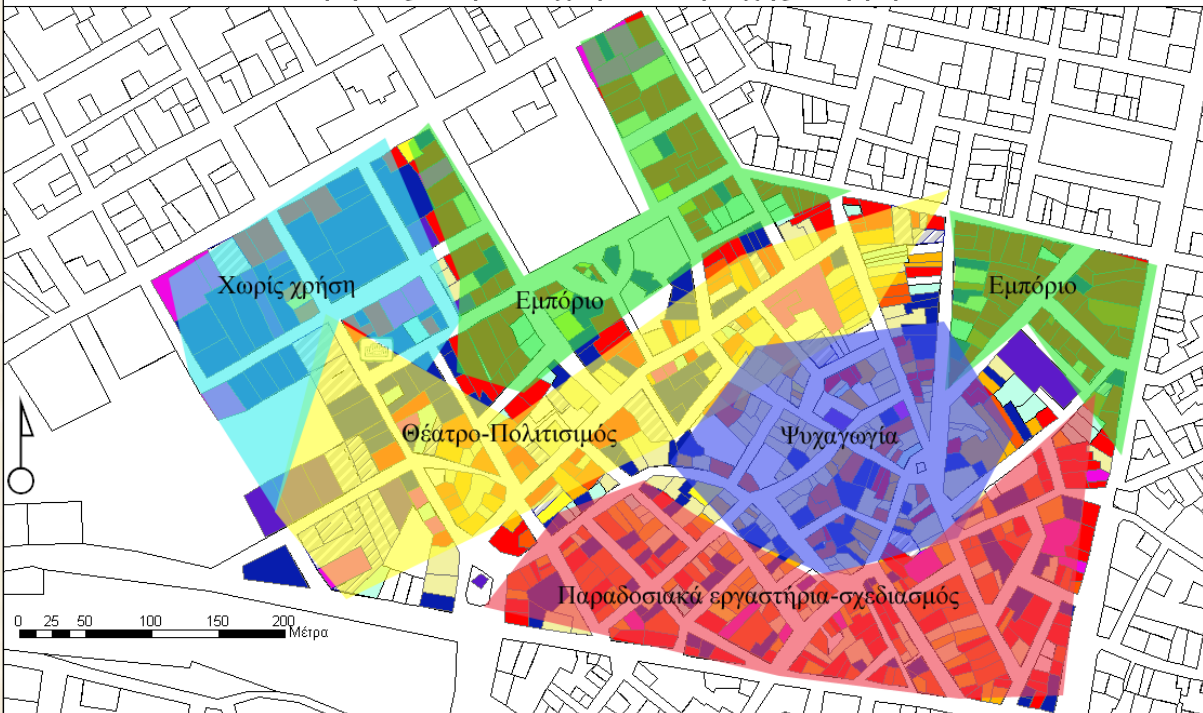

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:

1. Η μίξη χρήσεων γης Το παράδειγμα του Ψυρρή, Αθήνα

Η περιοχή Ψυρρή αναπτύχθηκε το 19^ο αιώνα ως περιοχή κατοικίας εργατικών και μικροαστικών στρωμάτων και μετά την ανάπλαση των δημόσιων υπαίθριων χώρων, μετασηματίστηκε σε επίκεντρο πολιτισμού, ψυχαγωγίας και δημιουργικών δραστηριοτήτων με 3 καλοσηματισμένα **subclusters**: Θέατρα, γκαλερί, μπαρ, καφέ, εστιατόρια, κλαμπ, αντίκες, μεταχειρισμένα βιβλία, χειροποίητα κοσμήματα, διακοσμητικά είδη, έπιπλα, υφάσματα μπατίκ, κ.α. restaurants, bars.

Χρήσεις ισογείων χώρων περιοχής Ψυρρή

Χρήσεις γης	Θέατρα, Γκαλερί	Δερμάτινα είδη, Έπιπλα, Σιδηρουργεία	Κατοικία	M_Μπενάκη
Κατηγορίες χρήσεων	Σχολές χώρου, φροντιστήρια	Εμπορικά καταστήματα	Άλλη χρήση	
Καφέ, Μπαρ, Εστιατόρια	Γραφιστική, Photo & internet design, χειροτεχνία	Υπηρσείες	Χωρίς χρήση	

Ψυρρή, Αθήνα : Χάρτης με sub-clusters.

1. ψυχαγωγία opular leisure
2. πολιτισμός
- 3. δημιουργικές δραστηριότητες creative industries**
- 4. άλλο εμπόριο &**
- 5. μη αναπλασμένα τμήματα**

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:

1. Η μίξη χρήσεων γης

Το παράδειγμα του Ψυρρή, Αθήνα

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:

2. Χωρική, κοινωνική, οικονομική ενσωμάτωση

1. Τα νέα επίκεντρα πολιτισμού, δημοφιλούς ψυχαγωγίας και δημιουργικών δραστηριοτήτων τα οποία **αντλούν από την ταυτότητα και την κληρονομιά των άμεσα γειτονικών περιοχών** έχουν περισσότερο βιώσιμο μέλλον.
2. Τα νέα επίκεντρα πολιτισμού, δημοφιλούς ψυχαγωγίας και δημιουργικών δραστηριοτήτων τα οποία **ενέχουν ισχυρή χωρική, οικονομική, κοινωνική ενσωμάτωση με τις άμεσα γειτονικές περιοχές δημιουργούν την αίσθηση του «ανήκω» στους κατοίκους και τους επιχειρηματίες των γειτονικών περιοχών** και έτσι, **έχουν μεγαλύτερο βαθμό βιωσιμότητας**
3. Αντιθέτως, νέα επίκεντρα πολιτισμού, δημοφιλούς ψυχαγωγίας και δημιουργικών δραστηριοτήτων τα οποία **δημιουργούν ένα σαφή διαχωρισμό (on purpose divided and clear-cut off) από τις γειτονικές περιοχές, έχουν χαμηλό βαθμό βιωσιμότητας, και αντιπροσωπεύουν «αποστειρωμένα» γκέτο.**

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:

2. Χωρική, κοινωνική, οικονομική ενσωμάτωση

Το παράδειγμα του Westergasfabriek, Amsterdam

Η εμπειρία από τις Ευρωπαϊκές πόλεις:

Η περιοχή Westergasfabriek, Amsterdam, ήταν το παλιό εργοστάσιο γκαζιού το οποίο έχει αναπλασθεί σε **επίκεντρο υψηλού πολιτισμού και αναψυχής** (με θέατρα, αίθουσες συναυλιών κλασικής μουσικής, εκθεσιακούς χώρους, κα.) Ωστόσο, αντιπροσωπεύει ένα **«αποστειρωμένο» και σαφώς χωρικά διαχωρισμένο περιβάλλον** από την άμεσα γειτονική **περιοχή Jordaan** η οποία αποτελεί την πιο «ζωντανή» περιοχή του Άμστερνταμ, καφέ, μπαρ, εστιατόρια, επιχειρήσεις δημιουργικότητας. Μετά από 2 δεκαετίες ακμής, το Westergasfabriek, δείχνει σημεία παρακμής, σε αντίθεση με την περιοχή Jordaan η οποία διαχρονικά παραμένει δημοφιλής και αναπτυσσόμενη.

Jordaan, Amsterdam

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:
2. Χωρική, κοινωνική, οικονομική ενσωμάτωση
Το παράδειγμα του Westergasfabriek, Amsterdam

Για παράδειγμα, τον Ιούλιο του 2015, κατά την επίσκεψή μου εκεί, το **Westergasfabriek δεν καμία παράσταση υψηλού πολιτισμού και λειτουργούσε αποκλειστικά ως πάρκο αναψυχής.**

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:

3. Ο παράγοντας της χωρικής κλίμακας

Ο Porter (2000) προτείνει την χωρική κλίμακα ως 'καθοριστικό παράγοντα του βαθμού βιωσιμότητας των επικέντρων πολιτισμού.

- «Μητροπόλεις όπως η Νέα Υόρκη, Το Λονδίνο, το Παρίσι, το Βερολίνο, με ισχυρό θέση στην περιφερειακή, εθνική και παγκόσμια ιεραρχία, μπορούν να συντηρήσουν μεγάλης χωρικής κλίμακας πολιτιστικά επίκεντρα.
- Αλλά στις μεγάλες και μεσαίου μεγέθους πόλεις, η χωρική κλίμακα των πολιτιστικών επικέντρων πρέπει να εναρμονίζεται με τις δυνατότητες της πόλης.

Το αληθές του επιχειρήματος αυτού καταδεικνύεται από το παράδειγμα της **World Expo, Λισσαβόνας 1998.**

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:

3. Ο παράγοντας της χωρικής κλίμακας

Το παράδειγμα της **World Expo, Λισσαβόνας 1998**

Παρά

- Τις μεγάλες δημόσιες επενδύσεις σε μεγάλα έργα αστικών μεταφορών (τρένο, αστικός αυτοκινητόδρομος)
- Τον έγκαιρο σχεδιασμό επανάχρησης των εγκαταστάσεων μετά το τέλος της Παγκόσμιας Έκθεσης,

Οι εγκαταστάσεις στερήθηκαν δραστηριότητας μετά το Γεγονός.

1998 World Expo site; Η γιγαντιαία έκταση

Orient station, σχεδιασμένο από τον Calatrava

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:

3. Ο παράγοντας της χωρικής κλίμακας

Το παράδειγμα της **World Expo, Λισσαβόνας 1998**

Για την αναγέννηση της περιοχής, μετονομάστηκε σε **'Park of Nations'**, και καταβλήθηκαν μεγάλες προσπάθειες από την τοπική αυτοδιοίκηση και το κεντρικό κράτος για περισσότερο από μία δεκαετία γία να γίνει η περιοχή ελκυστική **ως επίκεντρο δημοφιλούς ψυχαγωγίας, πολιτισμού και κατανάλωσης.**

Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι

- Το κεντρικό κτήριο Εισόδου αναπλάστηκε ως Centro Vasco da Gama, ένα **shopping mall** (εγκαίνια 27 Απριλ. 1999).
- Το Utopia Pavilion, μετασηματίστηκε σε Arena – την μεγαλύτερη **κλειστή arena της Λισαβόνας.**
- Το Περίπτερο Knowledge of the Seas Pavilion, επαναχρησιμοποιήθηκε ως **sΜουσείο Επιστημών.**
- Το Περίπτερο Future Pavilion επανασχεδιάστηκε ως **Casino.**
- Ο Πύργος Παρατήρησης - The Observation tower (Vasco da Gama Tower) – αναπλάστηκε ως **Ξενοδοχείο πολυτελείας και συνεδριακό κέντρο για επιχειρήσεις** (εγκαίνια 2012).

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:

3. Ο παράγοντας της χωρικής κλίμακας

Το παράδειγμα της **World Expo, Λισσαβόνας 1998**

- Το κεντρικό κτήριο Εισόδου αναπλάστηκε ως Centro Vasco da Gama, ένα **shopping mall**

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:
3. Ο παράγοντας της χωρικής κλίμακας
Το παράδειγμα της **World Expo, Λισσαβόνας 1998**

Ο Πύργος Παρατήρησης - The Observation tower (Vasco da Gama Tower) – αναπλάστηκε ως **Ιξενοδοχείο πολυτελείας και συνεδριακό κέντρο για επιχειρήσεις** (εγκαίνια 2012).

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:
3. Ο παράγοντας της χωρικής κλίμακας
Το παράδειγμα της **World Expo, Λισσαβόνας 1998**

Το Περίπτερο Future Pavilion επανασχεδιάστηκε ως **Casino**;

Κρίσιμοι παράγοντες βιωσιμότητας:

4. Το μοντέλο διαχείρισης των επικέντρων Η εμπειρία των Γαλλικών πόλεων

Οι Neto και Serano (2009) προτείνουν το μοντέλο **'territorial governance'** ως σημαντικό παράγοντα της βιωσιμότητας των επικέντρων πολιτισμού και δημιουργικών δραστηριοτήτων. Η Γαλλική εμπειρία δείχνει ότι **ένα επιτυχημένο μοντέλο διαχείρισης τέτοιων επικέντρων στηρίζεται :**

- στην προσέλκυση **Ερευνητικών και εκπαιδευτικών κέντρων,**
- στην προσέλκυση **Δημόσιων και ιδιωτικών επιχειρήσεων σε συνεργασία** για τη δημιουργία συνεργειών στην παραγωγή καινοτόμων προϊόντων, την ανάπτυξη γνώσεων, και την εξέλιξη κοινών διαδικασιών,
- **στο συντονισμό των αστικών πολιτικών** (για έργα, δράσεις, και πρωτοβουλίες) που αφορούν **τόσο στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων, όσο και στην τοπική/περιφερειακή ανάπτυξη** (“**industry-territory coordinated model**”).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα αποτελέσματα εμπειρικής έρευνας στις Ευρωπαϊκές πόλεις έδειξαν ως κρίσιμους παραμέτρους βιωσιμότητας των πολιτισμικών και δημιουργικών epicέντρων τα εξής:

- 1. Οι μικτές χρήσεις γης και ιδιαίτερα η συνύπαρξη πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών που σχηματίζουν sub-clusters στην ίδια περιοχή** αυξάνουν το βαθμό βιωσιμότητας.
- 2. Η χωρική, οικονομική και κοινωνική ενσωμάτωση του epicέντρου** μέσα στις άμεσα περιβάλλουσες αστικές περιοχές, - δηλ. η αξιοποίηση της οικονομικής κληρονομιάς και της κοινωνικής ταυτότητας, αυξάνουν το βαθμό βιωσιμότητας.
- 3. Η χωρική κλίμακα** ενός epicέντρου πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών πρέπει να εναρμονίζεται με το μέγεθος του πληθυσμού και την οικονομική θέση της πόλης στις ιεραρχίες των παγκόσμιων αστικών δικτύων.
- 4. Ένα αποτελεσματικό πρότυπο διακυβέρνησης** epicέντρων πολιτιστικών και δημιουργικών βιομηχανιών πρέπει να εδράζεται **(α) στη σύμπραξη δημόσιου και ιδιωτικού τομέα** (δημόσιων φορέων έρευνας και καινοτομίας και ιδιωτικών επιχειρήσεων) **(β) στο συντονισμό των αστικών πολιτικών** (για έργα, δράσεις, και πρωτοβουλίες) που αφορούν στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων και στην τοπική/περιφερειακή ανάπτυξη (“**industry-territory coordinated model**”).

Ευχαριστώ

για την προσοχή σας

***CHANGING CITIES IV: Spatial, Design, Landscape
and Socio-economic dimensions', Chania,
Crete Island, Greece, 23-28 June 2019***

We look forward to welcome you all